

“І ДУМАЕШ ПРА РОДНЫ КРАЙ І БОГА”: БІБЛЕЙСКІЯ РЭМІНІСЦЭНЦЫ І ПАЭЗІІ ВІКТАРА ШНІПА

Н.М. Базар

Палескі дзяржаўны ўніверсітэт, Пінск

У творчасці кожнага сучаснага пісьменніка ў большай ці меншай ступені прысутнічаюць звароты да вядомых папярэднікаў, дзеячаў нацыянальнай гісторыі і культуры, да іх творчых набыткаў. Віктар Шніп – адзін з тых сучасных паэтаў, хто ў сваіх плённых пошуках звяртаецца да сусветнай і нацыянальнай літаратурнай і культурнай спадчыны. В. Шніп – аўтар кнігі вершаў, апавесцей і эсэ “Проза і паэзія агню”, зборніка “Балада камянёў: паэзія і проза”. Мы звернемся да балад сучаснага беларускага паэта ў гэтых зборніках і акцэнтуюм увагу на біблейскіх рэмінісцэнцыях у іх.

Пад рэмінісцэнцыяй літаратуразнаўцы вызначаюць наўмыснае ці міжвольнае ўзнаўленне аўтарам вобразаў, асобных выказванняў ці рытміка-сінтаксічных канструкцый іншых мастакоў слова. Рэмінісцэнцыя разлічна на асацыятыўную памяць успрымальнікаў твора, на іх начытанасць, адукаванасць.

Аналіз гістарычных балад В. Шніпа з пазначаных вышэй зборнікаў дазваляе канстатаваць, што большая частка балад адметныя сваім зваротам да Бога, шчырай верай у яго існаванне і верай у яго абавязковую дапамогу беларускаму народу. У баладах гучыць думка аб тым, што ўсе дарогі чалавечага жыцця ў канчатковым выніку прыводзяць да Храма.

Храм у хрысціянстве – дом Божы – месца, куды ідуць людзі для таго, каб маліцца Богу, каб прасіць ва Усявышняга дапамогі, каб дзякаваць яму за ўсё, што адбываецца ў жыцці: і за радасць, і за гора. Згодна з хрысціянскімі традыцыямі існуе паняцце “храм душы”. Гэта тое месца, якое чалавек павінен не забруджваць, імкнуцца ўсё жыццё трымаць у чысціні. А каб гэта стала магчымым, неабходна пастарацца так пражыць зямныя гады, каб людское сумленне і на захадзе жыцця было чыстым, каб душа засталася чыстай пасля смерці і змагла трапіць у Рай. Вядома, што з-за грахоў, зробленых у зямным жыцці, душа чалавека не можа трапіць у Рай. В. Шніп разумее, што многім сучасным людзям складана жыць па Законах Божых, таму паэт слушна зазначае, што “У райскім садзе, дзе ніколі нам / Не быць...” [2, с. 208]. Аднак чалавек, які шчыра пакаецца ў тым кепскім, што зрабіў, аб чым падумаў, скіне з сябе цяжкую ношу, можа малітвамі заслужыць дараванне Богам усіх яго грахоў і, магчыма, трапіць у Рай. Але для гэтага трэба вельмі шмат працаваць над сабой, што сучаснаму чалавеку, як лічыць беларускі паэт, даволі складана. І толькі таму, што Бог любіць людзей, дзеля нашага выратавання ён паслаў на Зямлю свайго сына – Ісуса Хрыста.

Згодна з біблейскімі паданнямі зямное жыццё Ісуса Хрыста цесна звязана з Іерусалімам – святым горадам для хрысціян усіх часоў і народаў, горадам, які непасрэдна мае дачыненне да станаўлення хрысціянства як адной з вялікіх рэлігій на зямлі. Нездарма кожны хрысціянін імкнецца хаця б раз у жыцці пабываць у гэтай калысцы хрысціянскай веры. Падарожжа туды, дзе, згодна з Бібліяй, знаходзіцца Гроб Гасподні, якраз і здзейсніла беларуская святая Еўфрасіння Полацкая, якая сваім жыццём і дзейнасцю стала прыкладам шчырага і адданага служэння Богу:

Ад Полацка да Іерусаліма,

Нібы святы агонь, твая дарога.

У сэрцы і за спінаю – Радзіма

І прад табою Бог і ўсё ад Бога [2, с. 9].

Еўфрасіння Полацкая стала адной з першых кананізаваных жанчын на ўсходнеславянскіх землях. Некалі дачка князя Святаслава, унучка Усяслава Чарадзея стаяла перад важным жыццёвым выбарам: кім быць? Згадзіцца з воляй бацькі ці прысвяціць сябе

служэнню Богу. Прадслава выбірае другі варыянт: вырашае прысвяціць сваё жыццё перапісанню Бібліі, далучэнню людзей да асветы, будаўніцтву храмаў.

І не шкадуеш ты, што ў цеснай келлі
Жывеш, не просячы сабе нічога,
І думаеш пра родны край і Бога [2, с. 9], – адзначае В. Шніп.

У “Баладзе Еўфрасінні Полацкай” знаходзім не толькі біблейскія, але і жыццёвыя рэмінісцэнцыі:

Нібы малітва, праз жыццё дарога
Твая не зарасце палын-травою,
А стане вечным крыжам Еўфрасінні,
Які шукаць, губляць, ізноў знаходзіць
Нам на зямлі, якую не пакіне
Ніколі Бог, бо Ён жыве ў народзе,
Як ты жывеш у нашае Айчыне... [2, с. 9].

Жыццёвыя рэмінісцэнцыі змяшчае ў сабе і балада, прысвечаная яшчэ аднаму беларусу, прылічанаму праваслаўнай царквой да ліку святых – Кірылу Тураўскаму. Так, у “Баладзе Кірылы Тураўскага” В. Шніп піша:

Мінае травень... Ліпень... Лістапад... Зноў снежань
З нябёс самотай белаю на людзей імжыць.
А ты замураваны ў манастырской вежы,
Каб толькі Слову, Слову Божаму служыць [2, с. 9].

Плэнная праца святога на духоўнай ніве беларускага народа на векі вечныя застаецца ў сэрцах беларусаў, бо “Слова” Кірылы Тураўскага “паляціць да нас”:

<...> і светла нам
У свеце чорным будзе, у якім сягоння
Ёсць наша Беларусь, <...> [2, с. 10].

Неаднаразова згадваецца ў баладах В. Шніпа старажытны горад Рым. З Рымскай імперыяй звязаны трагічныя падзеі ў жыцці першых хрысціян, а таксама ў зямным жыцці Сына Божага. Якраз рымскі пракуратар у Іўдзеі і Самарыі Понцій Пілат стаў тым чалавечкам, які пад крыкі натоўпу аддаў Ісуса на здзекі, што прывялі Сына Божага на месца, якое называлі Лобным (па-яўрэйску – Галгофа). На Галгофе быў распяты на крыжы Ісус Хрыстос. У баладах В. Шніпа мы знаходзім параўнанне з Хрыстовай Галгофай нашай Беларусі:

Баліць твая душа, згарае сэрца,
Бо колькі шчэ нязведаных дарог
На Беларусі, нібы на Галгофе нашай,
Дзе ў кожнага ёсць выбар, кім тут быць [2, с. 125].

З Галгофай паэт параўноўвае не толькі Беларусь, але і сучасную Віленшчыну, якая спакон веку была беларускай:

Па Віленскай зямлі, нібыта па Галгофе,
Самотны беларус няспешліва ідзе [2, с. 126].

За кратамі пачаўся дзень для ўсіх
З пагрозамі, з надзеямі, з крывёю,
<...>

Бо ёсць Айчына, у якой турма,
Нібы ў Хрыстовым целе цвік,
А іншае Айчыны ў нас няма... [1, с. 26].

Мукі, што перанеслі ахвяры палітычных рэпрэсій, В. Шніп атаясамлівае з мукамі распятага на крыжы Сына Божага. А пакуты беларускай інтэлігенцыі ў часы сталінскіх рэпрэсій на Радзіме – гэта боль ад аднаго з цвікоў, якім прыбілі цела Хрыста да крыжа.

Менавіта там, дзе прыняў пакуты Хрыстос, паводле біблейскага сюжэта, адзін з разбойнікаў пакаяўся, а другі – не. Той, хто пакаяўся ў сваіх грахах перад Богам і ўсім

народам, першым увайшоў праз вароты ў Рай і атрымаў магчымасць жыць пасля смерці ў царстве Божым: “І душа мая ў небе, не ў пекле чарцей” [2, с. 23]. Другі разбойнік, які не пакаяўся, трапіў якраз у пекла.

Бог з моманту прыняцця хрышчэння да кожнага накіроўвае Анёла-ахоўніка, які да самай смерці чалавека знаходзіцца побач з ім. У творах В. Шніпа Анёл-ахоўнік горка плача, прадбаччы пакуты душы пасля смерці грэшніка, грэшніка, які так і не пакаяўся ў час зямнога жыцця:

Ляжаў у чорна-вогненнай труне паэт,
І светлы Цень над ім стаяў, і плакаў Цень [1, с. 46].

Гэты “светлы Цень” у баладзе сучаснага паэта ёсць якраз той самы Анёл-ахоўнік ад Бога.

Калі гаварыць пра грэшнікаў, то варта адзначыць рэмінісцэнцыю В. Шніпа на Страшны Суд: “Каб судзілі яго, як на Страшным Судзе” [1, с. 61], – кажа паэт пра памерлага закаханага мастака, які “...хаваў свае творы, нібыта грахі, / ... / ...нібыта зладзей” [1, с. 61].

Аднак у кожнага чалавека ёсць Вера, Надзея і Любоў, якія падтрымліваюць і дапамагаюць яму ў жыцці. У праваслаўі ўзгадваюцца святыя мучаніцы Вера, Надзея, Любоў і маці іх Сафія. Пазначана, што дзяўчынкам адсеклі галовы, а іх маці памерла праз тры дні. Гэты сюжэт мы знаходзім у В. Шніпа:

У свеце, дзе нас яшчэ чуе,
Наш Бог на крыжы, і ў душы
<...>

З ягонай крыві – наша Вера,
Надзея, Спагада, Любоў [2, с. 210].

Пад Спагадай чытач пазнае мучаніцу Сафію. Бог, як сведчыць верш, любіць сваё тварэнне – чалавека, якому ён даў веру і надзею на магчымасць жыць пасля смерці ў царстве Нябесным.

Вобраз біблейскага Ноевага каўчэга паэт шматразова выкарыстоўвае ў баладах “Ноеў каўчэг”, “Балада Ноя”, “Балада нядзелі”, “Балада красавіка”. У “Баладзе Ноя” чытаем:

Мы плылі няведама куды праз вецер,
<...>
І глядзеў я ўдалячынь, нібыта ў прорву,
<...>
І плылі мы доўга, і плылі мы вечна,
І сваю Еўропу кожны адшукаў [1, с. 77].

Да “Балады Турава” В. Шніп выкарыстаў у якасці эпіграфа словы У. Караткевіча “На Беларусі Бог жыве” [1, с. 17]. Тут караткевічаўскі радок выяўляе ідэю твора, дае зместава-канцэптуальную інфармацыю: Бог любіць беларускую зямлю – і таму, згодна У. Караткевічу, “Беларусь жыве”. В. Шніп у баладзе піша, што “Турыны рог у Тураве гучаў”, і, звяртаючыся да У. Караткевіча, дадае:

І ты ўжо ведаў – Беларусь жыве
І будзе, як святлынь у Храме, жыць,
Бо рог турыны ў Тураве гучыць [1, с. 17].

Біблейскія рэмінісцэнцыі ў пазіі В. Шніпа пашыраюць і паглыбляюць паўнату і сутнасць аўтарскага разумення біблейскай канцэпцыі светабудовы, дазваляюць раскрыць праз гэтую сутнасць аўтарскі філасофскі погляд на лёс сыноў і дачок беларускага народа і на лёс краіны. Рэлігійныя матывы ў прааналізаваных баладах цесна пераплецены з аўтарскімі філасофскімі разважанымі аб лёсе краіны і нацыі.

Такім чынам, біблейскія рэмінісцэнцыі ў баладах сучаснага паэта прасякнуты шчырай любоўю і пакутным болем за тых, хто стаяў ля вытокаў праваслаўнай веры на беларускіх землях, хто зрабіў шмат дзеля асветы і дзеля захавання роднай беларускай мовы.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Шніп, В. Балада камянёў : паэзія і проза / В. Шніп. – Мінск : Маст. літ., 2006. – 318 с.
2. Шніп, В. Проза і паэзія агню : вершы, апавесць, эсэ / В. Шніп. – Мінск : Маст. літ., 2010. – 318 с.